

Staré letopisy české

Tzv. Staré letopisy české (SLČ) jsou vyprávěcím pramenem českých, většinou anonymních autorů několika generací (vznikaly 90 let – podle všeho mezi léty 1432-1527). Některé události jsou popsány vícekrát. Tyto opisy jsou někdy zkomoleninami původního textu, některé vznikly spojením několika událostí a dokonce jejich popletením. Název pochází od Františka Palackého, který tak označil 17 starých letopisů, jež vydal v edici Archiv Český (tehdy název Staří letopisové čeští od roku 1378 do roku 1527 čili pokračování v kronikách Přibíka Pulkavy a Beneše z Hořovic z rukopisů starých vydané). Je dochováno více než 30 rukopisů, které pokrývají dějiny celého 15. století a počátek 16. století (převážně události mezi léty 1378 – 1526) a vypovídají o době husitské, poděbradské a jagellonské. Rukopisy se označují písmeny, navazovaly na Třeboňskou kroniku, na kroniky doby Karlovy, vznikají v městském prostředí (hlavně Praha, Hradec Králové...) SLČ poskytují autentické svědectví o převratných událostech českých dějin.

Výchozí text SLČ

Výchozí text SLČ (Vratislavský rukopis) vznikl roku 1432 na Starém Městě pražském. Důvodem sepsání byla pravděpodobně bitva u Domažlic mezi husity a křižáky. Jméno autora je neznámé, ale evidentně šlo o pražského husitu žijícího na Starém Městě. Ve spisu jsou zaznamenány především vojenské události. Text byl ve své době oblíbený u husitů a jejich sympatizantů, takže byl dostupný i v tehdejší češtině.

Spojitosť SLČ s jinými historickými materiály

SLČ stejně jako Kronika česká od V. H. z Libočan končí záznamem o korunovaci Ferdinanda I. Habsburského českým králem dne 24. 2. 1527. Z tohoto vyplývá, že Václav Hájek z Libočan čerpal ze SLČ. SLČ byly součástí rukopisných sborníků, které obsahovaly i starší dějepisecká díla, hlavně Kroniku českou od Přibíka Pulkavy z Radenína vytvořené za vlády Karla IV. (zahrnuje české dějiny od mýtických počátků do r. 1330 => SLČ prakticky navazuje a celé to tvoří celek). SLČ byly i po r. 1527 opisovány a sloužily jako sborníky historického materiálu.

Autoři a forma SLČ

Autoři SLČ jsou vesměs anonymní, při psaní spisů často neuváděli svá jména. Ze známých autorů můžeme jmenovat například hejtmana tábořského Matěje Loudu z Chlumčan, městského písaře královéhradeckého Jana Krušinku, Vavřince z Březové či jeho nástupce Matouše z Chlumce, který svou úpravou letopisů spojil obě větve, sice pražskou a východočeskou. Autoři byli většinou vzdělanější měšťané, někteří z nich zastávali funkce v úřadech nebo samosprávě, část mohla mít i univerzitní vzdělání. Znalost latiny podle vzdělání byla na rozdílné úrovni, proto také vznikaly chyby v překladech. Jeden pisatel vždy navazoval na kronikářskou práci svého předchůdce, zhruba přijal jeho tvorbu, i když někdy vzhledem k změně poměrů doby či k svému politickému zaměření text upravil a pokračoval v díle. Pisatel často zahrnul do textu své vzpomínky, vynechal, co se mu nehodilo či nezdálo zajímavým, dopisoval na okraj textů poznámky.

Ve starších textech jsou letopisy psány hlavně formou prostého sdělení, vyskytují se i texty, kde je autor ovlivněn svými prožitky. Letopisy se u některých záznamů podobají kronikám (hlavně texty V a D, dále i v textech CT1, Q, a, A). Řada zpráv nepochází z pera očitých svědků, ale z doslechu či, druhé ruky, v několika případech jde o fikce, fámy, pověsti (vojenské tažení Jana Žižky do Uher).

První vědecká zpracování SLČ

O první vědecké zpřístupnění SLČ se pokusil Josef Dobrovský ve svém *Scriptores rerum Bohemicarum II*. Poté se Dobrovský obrátil na Františka Palackého, aby vytvořil úplné kritické vydání SLČ. Palacký provedl výběr 17 textů dle jejich významu a charakteru z 19 (ve výběru nebyly texty O a N) tehdy známých a Palackým objevených textů z různých kronik, jazykově se odlišujících (různé podoby staročeštiny i různé jazykové styly od hovorového až po úřednický), chronologicky je seřadil, očísloval a připojil addendum (dodatky). Jeho edice neobsahuje rukopisy tzv. Křižovnický a Vratislavský, které byly vydány později. Některé události popisované v několika verzích se vzájemně doplňují či odlišují v „detailech“. Tyto texty Palacký odlišil typem písma (např. text A souvisí s textem a). Toto neplatí o textu h. Edice vyšla roku 1829 nákladem Královské české společnosti nauk s názvem „Stáří letopisové čeští od roku 1378 do 1527 čili pokračování v kronikách Přibíka Pulkavy a Beneše z Hořovic z rukopisů starých vydané.“ Edice obsahovala i poznámkový aparát. Bohužel edice byla podrobena tvrdé metternichovské cenzuře. Palackého zpracování ovšem obsahovalo jisté odchylky (vypustil latinské pasáže, dále některé věty či části textů), proto podle editorů FRB SN II. je to dnes již nevyhovující zdroj historického bádání.

Další badatelé SLČ

O SLČ se zajímali i další čeští badatelé : J. V. Šimánek, F. J. Čelakovský, J. Emler. Na přelomu 19. a 20. století chystal J. Emler pro FRB kompletní vydání všech textů, neuspěl však ani on, ani jeho nástupce J. V. Šimák.

FRB, SN II.

Fontes rerum Bohemicarum, Series nova, tomus II. (Prameny dějin českých nová řada II. – Staré letopisy české) je vydání všech známých SLČ v plném znění i s patřičným textově kritickým aparátem. Mimo jiné obsahuje poznatky z bádání textů SLČ. Obsahuje transkripční překlad textů SLČ a v obrazové příloze jejich skutečnou podobu. Tématikou SLČ se zabývá i publikace *Ze starých letopisů českých*, která až na doslov J. Kašpara nemá vědecký charakter.

Jádro Starých letopisů českých

CT1

-latinský text z Třeboňské kroniky (*Chronicon Treboniense*), který nám pomáhá učinit si celkem dobrou představu o původním textu SLČ

Text Q

-jedná se o český překlad téměř identického znění CT1

Text A

-dříve nejbližší český převod původního latinsky psaného jádra SLČ

-překlad latinsky psaných analů mírně odlišných od textu CT1

- dále : Text a, Text V, Text D, Součást paměti Mikuláše Dačického z Heslova, Text X, CT2 (*Chronicon Treboniense II*)

Literatura :

Černá, Alena – Čornej, Petr – Klosová, Markéta: *Fontes rerum Bohemicarum, Series nova, tomus II. Staré letopisy české.* Praha 2003.

Kašpar, Jaroslav – Porák, Jaroslav: *Ze starých letopisů českých.* Praha 1980.